

บทที่ 5

บทสรุป

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษา “ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์จีนและการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอด ตั้งแต่ พ.ศ.2510 ถึง พ.ศ.2554 เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองชายแดนนั้นไม่มากนัก และเมืองแม่สอดก็เป็นเมืองที่สำคัญทางเศรษฐกิจและมีสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่น่าสนใจมากเป็นพิเศษเพราะเป็นชุมทางทางการค้ามานานหลายศตวรรษ มีคนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานมีความสัมพันธ์กับอาณาบริเวณโดยรอบกว้างขวางแม้แต่ในยุคที่เกิดรัฐชาติที่มีเส้นเขตแดนแน่นอนแล้วก็ยังคงมีการค้าขายข้ามพรมแดนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในยุคที่ประเทศพม่าดำเนินนโยบายสังคมนิยมแบบพม่าและปิดพรมแดนด้วย

เมืองแม่สอดมีลักษณะคล้ายคลึงกับเมืองชายแดนอื่นๆ ในแง่ที่ชีวิตของเมืองแห่งนี้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลมากกว่าหนึ่ง การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเมืองชายแดนแม่สอดโดยคำนึงถึงปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มาจากหลายทิศทางจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ในขณะเดียวกันคนชาติพันธุ์ต่างๆ ในเมืองชายแดนก็มีบทบาทที่แตกต่างหลากหลาย การพิจารณาบทบาทของคนชาติพันธุ์ต่างๆ จึงเป็นเรื่องจำเป็น วิทยานิพนธ์นี้เลือกมองความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของเมืองแม่สอดและการสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดให้เป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” ผ่านการศึกษารายละเอียดของคนชาติพันธุ์จีน เพราะเป็นกลุ่มคนที่มียุทธศาสตร์โดดเด่นที่สุดเหนือคนชาติพันธุ์อื่นๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา

ดังนั้นประเด็นหลักที่สำคัญของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ก็คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์จีนในเมืองแม่สอด และบทบาทของกลุ่มทุนชาวจีนในการสร้างความหมายของเมืองแม่สอด ที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดในฐานะ “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” โดยเน้นวิเคราะห์การค้าข้ามพรมแดนของชาวจีนแม่สอดในยุคตลาดมืดและการค้าทั้งในระบบและนอกระบบหลังจากที่รัฐบาลพม่าเปิดประเทศ ที่ชาวจีนแม่สอดดำเนินการโดยอาศัยการสร้างเครือข่ายกับกองกำลังชาวกะเหรี่ยงบริเวณชายแดนและนักธุรกิจชาวพม่าในเมืองเมียวดี พร้อมกันนั้นก็พยายามอธิบายความเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศที่ทำให้กลุ่มทุนจีนแม่สอดมีความจำเป็นต้องดำเนินการต่างๆ เพื่อสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดให้เป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ”

ผลการศึกษาพบว่า แม่สอดเป็นเมืองการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2510 แล้ว กล่าวคือนับตั้งแต่พม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ การค้าวัวต่างจากภาคเหนือหรือล้านนากับมะละแหม่งและ

เมืองอื่นๆ ในประเทศพม่าผ่านเมืองแม่สอดก็ขยายตัวขึ้นทำให้เมืองแม่สอดกลายเป็นชุมทางการค้าของกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ มีทั้งกลุ่มชาวไทยใหญ่ กะเหรี่ยง มุสลิม และจีน

กลุ่มชาติพันธุ์จีนที่อพยพเข้ามาในแม่สอดสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ยุคด้วยกัน คือ กลุ่มจีนที่เข้ามาก่อนพ.ศ.2510 คือในช่วงที่แม่สอดเป็นเมืองชุมทางการค้าของพ่อค้าวัวควายและกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่เข้ามาในช่วงการค้าตลาดมีดบริเวณชายแดนไทย-พม่า

คนจีนรุ่นแรกอพยพเข้ามาในช่วงตั้งแต่ พ.ศ.2440 - ก่อนพ.ศ.2510 เช่น กลุ่มคนจีนบางกลุ่มที่เคยทำการค้าตามเส้นทางแม่น้ำปิงได้เข้ามาค้าขายที่เมืองแม่สอดเพราะนับตั้งแต่มีเส้นทางรถไฟจากกรุงเทพฯ มาถึงภาคเหนือ การค้าทางเรือก็ซบเซาลง คนจีนกลุ่มนี้จึงเข้ามาแสวงหาช่องทางทางการค้าแห่งใหม่ในบริเวณแม่สอดนี้จีนยุคแรกจะเข้ามาตั้งร้านขายของ ขายสินค้าอุปโภค บริโภค ให้กับคนหลากหลายชาติพันธุ์ในเมืองแม่สอด ทั้งคนที่อยู่ในแม่สอดมาก่อน เช่น ชาวไทใหญ่ ชาวกะเหรี่ยง และคนที่อพยพเข้ามาในระยะหลัง เช่น ชาวลาวล้านนา (คนเมือง) ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแม่สอดในช่วงพ.ศ. 2500 ชาวจีนยุคแรกนี้ลงทุนในธุรกิจขนาดเล็ก มีทั้งการเปิดกิจการการโรงแรม ขายน้ำอัดลม น้ำแข็ง ชา กาแฟในตลาดแม่สอดในขณะนั้น

แม่สอดเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 จากการที่พม่าเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยใช้ระบอบสังคมนิยมวิถีพม่าตั้งแต่ปี พ.ศ.2505 เป็นต้นมา รัฐบาลพม่าได้ปิดประเทศ ไม่ติดต่อค้าขายหรือมีความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค ความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศไทยจึงสูงขึ้นมากการปิดประเทศของพมานี้ ทำให้บริเวณชายแดนแม่สอดตลอดจนบริเวณชายแดนอื่นๆ ของจังหวัดตากกลายเป็นเขตการค้าตลาดมืด เนื่องจากชายแดนแถบนี้อยู่ติดกับเขตอิทธิพลของกะเหรี่ยง และประกอบกับนโยบายของรัฐบาลไทยในต่อนั้นได้ใช้นโยบายรัฐกันชนที่เพิกเฉยต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ตามชายแดน จึงเป็นการส่งเสริมให้บริเวณตะเข็บชายแดนกลายเป็นตลาดมืดที่สำคัญ ซึ่งดึงดูดให้ชาวจีนยุคที่สองอพยพเข้ามาทำการค้าในตลาดมืดบริเวณนี้

การที่แม่สอดกลายเป็นเขตการค้าตลาดมืดทำให้เมืองชายแดนแห่งนี้เติบโตขึ้นเป็นอย่างมาก เพราะในบริเวณตะเข็บชายแดนที่ติดอยู่กับเขตอิทธิพลของกะเหรี่ยงตั้งแต่อำเภอทางสองยาง แม่ละมอด แม่สอด พบพระ และอุ้มผาง นั้น เส้นทางขนส่งสินค้ามาจะผ่านทางเมืองแม่สอดเพียงเส้นทางเดียว เพราะเส้นทางสายแม่สอดเชื่อมต่อกับตัวเมืองตากซึ่งรับสินค้ามาจากกรุงเทพฯ ดังนั้นก่อนที่สินค้าจากกรุงเทพฯ จะกระจายไปยังบริเวณตลาดมีดตามแนวตะเข็บชายแดนดังกล่าวนี้จะต้องถูกส่งมาที่เมืองแม่สอดก่อน

ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นจุดดึงดูดให้ชาวจีนยุคที่สองหลั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแม่สอดเป็นจำนวนมาก เช่น พ่อค้าจีนที่เคยค้าขายในล้านนาและกรุงเทพฯ ก็เห็นโอกาสที่จะมาค้าขายที่แม่สอด

ในยุคตลาดมืด ช่วงแรกอาจเข้ามาค้าขายแบบชั่วคราว โดยสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ที่ประชาชนภายในประเทศมาต้องการ เช่น กะปิ น้ำปลา สะโหร่งผ้า รองเท้าผ้าใบ ฯลฯ คนจีนกลุ่มที่สองที่เข้ามาเมื่อเห็นช่องทางในการค้าแล้วก็เริ่มตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร

จีนกลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานยุคที่สองนี้ ได้เข้ามาตั้งโกดังสินค้าในบริเวณริมแม่น้ำเพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าไปยังประเทศพม่าโดยทางเรือขณะเดียวกันก็เข้ามาซื้อที่ดินในเขตตลาดแม่สอดซึ่งแต่เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยใหญ่ซึ่งในบริเวณตลาดแม่สอดช่วงก่อนปีพ.ศ. 2500 นั้นจะมีทั้งชาวจีน ชาวไทใหญ่ ชาวมุสลิม แต่เมื่อชาวจีนยุคที่สองอพยพเข้ามา ก็ได้เข้ามากว้านซื้อที่ดินบริเวณตลาดแม่สอด ทำให้ชาวไทยใหญ่ขายที่ดินแล้วย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานในเขตรอบนอกของอำเภอแม่สอด

การเติบโตของแม่สอดในฐานะเมืองชายแดนที่คนจีนสามารถทำการค้าในตลาดมืด ได้ช่วยให้ชาวจีนทั้งชาวจีนยุคแรก และชาวจีนยุคที่สองสะสมทุนได้อย่างรวดเร็วชาวจีนยุคที่สองสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้จากการค้ากับกะเหรี่ยงชาวจีนเหล่านี้ส่งสินค้าอุตสาหกรรมจากกรุงเทพฯมายังแม่สอดเพื่อส่งไปขายให้กะเหรี่ยง และสินค้าเหล่านี้ส่วนหนึ่งก็ถูกกระจายผ่านชาวกะเหรี่ยงเข้าไปยังตลาดในประเทศพม่าอีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้โดยชาวจีนยุคที่ 2 อาศัยเครือข่ายที่สร้างขึ้นใหม่กับชาวกะเหรี่ยงที่มีอำนาจในบริเวณตะเข็บชายแดน ขณะเดียวกันก็อาศัยเครือข่ายที่มีอยู่กับกลุ่มทุนจีนในกรุงเทพฯ ทำให้การค้าดำเนินไปได้อย่างราบรื่นส่วนการสร้างฐานะของชาวจีนยุคแรก เป็นผลมาจากการค้าตลาดมืดตามตะเข็บชายแดนที่เฟื่องฟูขึ้น ทำให้เศรษฐกิจในแม่สอดเติบโตตามไปด้วย ชาวจีนยุคแรกที่ทำการค้าอยู่ในตัวเมืองแม่สอดก็ขายสินค้าได้มากขึ้นตามไปด้วย

ในการสร้างเครือข่ายทางการค้ากับทหารกะเหรี่ยงนั้น ชาวจีนประสบความสำเร็จเพราะกองกำลังชาวกะเหรี่ยงต้องการสินค้าอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน และยังมีการเก็บภาษีสินค้าที่ไหลผ่านพื้นที่ที่ชาวกะเหรี่ยงครอบครองเพื่อจะนำเงินภาษีเหล่านั้นมาซื้ออาวุธต่อสู้กับรัฐบาลพม่า ทำให้กองกำลังกะเหรี่ยงพร้อมที่จะรับสินค้าที่มาจากฝั่งประเทศไทย โดยที่ทางรัฐบาลไทยก็ไม่ได้มองว่าสถานการณ์เช่นนี้เป็นปัญหา จึงเพิกเฉยต่อการดำรงอยู่ของการค้ากับชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ จึงยังทำให้การค้าบริเวณชายแดนเติบโตรวดเร็ว

พ่อค้าจีนที่ค้าในตลาดมืดในระยะเวลากว่า 20 ปี สามารถสร้างเครือข่ายทางการค้าอย่างกว้างขวาง นอกจากเครือข่ายทางการค้ากับชาวกะเหรี่ยงแล้ว ในเวลาต่อมาชาวจีนยังมี เครือข่ายทางการค้ากับกลุ่มพ่อค้าพม่า ซึ่งในระยะแรกพ่อค้าพม่าจะส่งสินค้าเข้ามาผ่านทหารกะเหรี่ยงต่อมารัฐบาลพม่าพบว่าการคงอยู่มาได้ของกองกำลังทหารกะเหรี่ยงนั้นมาจากรายได้ที่เกิดจากการค้าในตลาดมืด หรืออีกนัยหนึ่งเพราะการมีตลาดมืดจึงทำให้กะเหรี่ยงมีเงินเพื่อไปซื้ออาวุธ รัฐบาลพม่าจึงค่อยๆทำลายระบบการค้าในตลาดมืดที่มีทหารกะเหรี่ยงเป็นคนกลางซึ่งวิธีที่ได้ผลอย่างรวดเร็วก็คือ

การเผาทำลายโกดังสินค้าและเรือขนส่งสินค้าการทำลายการค้าในตลาดมิดนี้ทำให้กองกำลังกะเหรี่ยงขาดรายได้และอ่อนแอลงมาก

ในช่วงปลายทศวรรษ 2520 กองทัพของรัฐบาลพม่าเริ่มยึดพื้นที่ในเขตยึดครองของกะเหรี่ยงได้ ด้วยวิธีการโจมตีและเผาทำลายตลาดมิด และประกาศเปลี่ยนแปลงค่าเงินจ๊าดบ่อยๆ ทำให้เศรษฐกิจการค้าในตลาดมิดเริ่มชะงักงันและซบเซาลง จนในที่สุดเมื่อประเทศพม่าเปลี่ยนแปลงนโยบายการเมืองการปกครองและเปิดประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 เป็นต้นมา การค้าแบบตลาดมิดอย่างเบ็ดเสร็จที่ดำเนินมาตลอดสองทศวรรษก็สิ้นสุดลง แม้ว่าการค้า “นอกระบบ” จะยังคงมีสัดส่วนที่สูงมาก แต่ก็ไม่สามารถถือว่าเป็น “ยุคตลาดมิด” อีกต่อไป

การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลพม่าเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงที่รัฐบาลไทยหันมาใช้นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ส่งผลให้พ่อค้าจีนและพ่อค้าพม่าต้องปรับตัวภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ โดยการค้าข้ามพรมแดนระหว่างแม่สอดกับเมียวดีได้กลายมาเป็นการค้าหลักระหว่างไทยกับพม่า พ่อค้าจีนแม่สอดขยายการค้ากับเมียวดีอย่างต่อเนื่องโดยสานต่อเครือข่ายความสัมพันธ์กับพ่อค้าพม่ากลุ่มเดิมที่เคยมีเครือข่ายการค้าระหว่างกันมานานกว่า 20 ปี คนจีนแม่สอดยุคที่สองจึงครองตลาดการค้าข้ามพรมแดนสืบต่อมา

ในส่วนของกลุ่มคนจีนยุคแรก เมื่อเปลี่ยนการค้ามาเป็นการค้าระหว่างแม่สอด-เมียวดี ก็ปรากฏว่าคนจีนบางตระกูลที่เคยส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ มาขายแก่พ่อค้าฝั่งประเทศพม่า ก็ได้หาช่องทางขยายการค้าด้วยการเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าจากไทยส่งไปขายยังย่างกุ้ง เพราะคนจีนกลุ่มนี้เป็นตัวแทนนำสินค้าต่างๆ จากกรุงเทพฯ เข้ามาขายในแม่สอดอยู่แล้ว เช่น เบียร์ ผงชูรส จึงสามารถทำสัญญากับบริษัทแม่เพื่อให้ตนเป็นเจ้าของที่ส่งสินค้าชนิดนั้นๆ ไปขายที่พม่าได้ อย่างไรก็ตาม มีชาวจีนยุคแรกบางตระกูลที่ไม่สามารถขยายธุรกิจได้เท่าที่ควร คือกลุ่มที่ไม่ได้หากำไรจากการค้าข้ามพรมแดน ทำการค้าแค่เพียงในตลาดแม่สอดเท่านั้น

จำเป็นต้องกล่าวด้วยว่า ในการเปิดประเทศของพม่า ก็ได้นำมาซึ่งเงื่อนไขทางการค้าต่างๆ มากมาย ซึ่งสร้างปัญหาทั้งต่อพ่อค้าในพม่าเองและต่อพ่อค้าชาวจีนในแม่สอด เช่น ถึงแม้ว่าพม่าจะเปิดประเทศแต่ก็ไม่ได้เปิดให้ค้าขายกับเอกชนพม่าอย่างอิสระ พ่อค้าจากประเทศไทยก็ยังคงต้องค้ากับรัฐบาลพม่า ซึ่งมีเงื่อนไขยุ่งยาก เช่น เรื่องการเก็บภาษี การนำสินค้าเข้าประเทศพม่าก็ต้องมีเงินสำรองที่บังคับว่าต้องซื้อสินค้าจากพม่ากลับไปด้วย เพื่อมิให้ประเทศพม่าไม่เสียเปรียบดุลการค้ามากเกินไป เป็นต้น ด้วยความยุ่งยากเหล่านี้จึงทำให้พ่อค้าบางกลุ่มต้องทำการค้าทั้งในระบบและนอกระบบไปพร้อมๆ กัน

ดังนั้น ในทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา การค้าข้ามพรมแดนระหว่างไทยกับพม่าจึงมีทั้งการค้าในระบบและการค้านอกระบบกล่าวคือ ส่วนหนึ่งเป็น “การค้าในระบบไทย-ในระบบพม่า” อีกส่วน

หนึ่งเป็น “การค้าอันกระบวนไทย-นอกระบบพม่า” (ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการค้าแบบ “นอกระบบพม่า”) เนื่องจากบริเวณตะเข็บชายแดนของแม่สอดมีเส้นทางขนส่งทางน้ำที่สามารถเดินเรือข้ามได้สะดวกคือแม่น้ำเมย ดังนั้นจึงสามารถนำสินค้าลอยน้ำผ่านพรมแดนในตอนกลางคืนได้สะดวก พ่อค้าชาวจีนจึงใช้วิธีนี้ในการขนส่งสินค้า โดยที่รัฐไทยและศุลกากรไทยเองก็รับรู้เพราะเสียงปืนที่ฝั่งไทยแล้ว พ่อค้าชาวจีนจะนำสินค้าเช่น จักรยาน สินค้าอุปโภคบริโภคหลายชนิดที่ผ่านศุลกากรในระบบของไทยแล้วไปวางไว้ที่บริเวณท่าน้ำต่างๆ สินค้าเหล่านี้เมื่อส่งเข้าไปให้พ่อค้าเอกชนชาวพม่าก็จะกลายเป็น “การค้าอันกระบวนของพม่า” เพราะรัฐบาลพม่าไม่ได้อนุญาตให้ทำการค้ากับเอกชนการค้า “ในระบบของไทย” แต่ “นอกระบบของพม่า” ดังที่กล่าวมานี้ จะมีข้อตกลงกันระหว่างพ่อค้าไทยกับพ่อค้าพม่าว่า เมื่อสินค้าข้ามไปถึงพม่าแล้วจะอยู่ในการดูแลของพ่อค้าพม่า ถ้าหากสินค้านั้นถูกจับหรือถูกเผา ก็ถือเป็นเรื่องที่พ่อค้าพม่าเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งในส่วนนี้เองเป็นปัญหาที่รัฐบาลพม่าไม่สามารถแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงแสดงปฏิกิริยาด้วยการประกาศปิดด่านอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งในระยะเวลาที่รัฐบาลพม่าปิดพรมแดนนี้ พ่อค้าจีนแม่สอดจะต้องทำการค้าแบบ “นอกระบบของไทย” และ “นอกระบบของพม่ามากขึ้น” โดยต้องจ่ายสินบนจำนวนมากให้แก่กลุ่มอิทธิพลทั้งฝั่งไทยและฝั่งพม่า

ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ นอกจากการปรับตัวทางการค้าผ่านการใช้เครือข่ายทางการค้าเดิมดังที่กล่าวมาแล้วพ่อค้าจีนแม่สอดยังได้รวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยหาทางให้การค้าข้ามพรมแดนดำเนินไปโดยสะดวก และหอการค้าจังหวัดตากก็ออกกระเปียบที่เปิดโอกาสให้พ่อค้าแม่สอด (ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นพ่อค้าชายแดนตลาดมืดมาก่อน) มีโอกาสมากขึ้นที่จะผูกขาดการค้าโยปราศจากคู่แข่งใหม่ๆ เช่น มีระเบียบที่ชัดเจนว่า พ่อค้าที่ทำการค้าข้ามพรมแดนจะต้องเป็นสมาชิกของหอการค้า เป็นต้น

การรวมกลุ่มของพ่อค้าจีนเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยเข้ามาช่วยเช่นการเรียกร้องผ่านหอการค้าจังหวัดตากให้รัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรีเข้ามาช่วยเจรจาเรื่องการปิดด่านของพม่า หลังจากที่ถูกกลุ่มตนพยายามเจรจาแล้วไม่เป็นผล นอกจากนี้กลุ่มคนจีนภายใต้บทบาทหอการค้าจังหวัดตาก ยังได้ผลักดันให้เกิดสะพานมิตรภาพไทย-พม่าขึ้นมา ในช่วงปี พ.ศ.2536-2537 เหตุที่สร้างสะพานขึ้นก็เพื่อต้องการสร้างภาพลักษณ์ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทยกับพม่า โดยที่สะพานไม่ได้มีผลต่อการส่งสินค้าเลย เพราะสินค้าได้รับการขนส่งทางน้ำอยู่แล้ว แต่การเกิดขึ้นของสะพานมิตรภาพไทยพม่าเป็นความต้องการในการสร้างภาพลักษณ์ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างแม่สอดกับเมียวดี หรือระหว่างไทยกับพม่าว่ามีมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน ซึ่งภาพลักษณ์เช่นนี้จะช่วยส่งเสริมเรื่องของการค้า

นอกจากชาวจีนจะพยายามสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจทางการค้าดังที่กล่าวมาแล้ว กลุ่มชาวจีนทั้งชาวจีนยุคแรก และชาวจีนยุคที่สองก็ยังสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนในแม่สอด ด้วยการผสมผสานความ

เป็นคนจีนทั้งสองยุคให้เป็นหนึ่งเดียวกันด้วยกล่าวคือในสายตาของชาวเมืองแม่สอดโดยทั่วไป หรือผู้ที่ไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์แม่สอดมาก่อน จะไม่รู้เลยว่าป็นชาวจีนแม่สอดมี 2 กลุ่ม ชาวจีนทั้งสองยุคมีการรวมตัวเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านมูลนิธิแม่สอดสามัคคีการกุศล หรือที่รู้จักกันในนาม “ศาลเจ้าจีน” ที่มีหน้าที่หลักในเรื่องโรงเรียนจีน และเรื่องมูลนิธิที่ช่วยเหลือทุกข์ของประชาชน เช่นการช่วยเหลือพื้นที่จากการถูกไฟไหม้ การบริจาคสิ่งของแก่เด็กยากไร้ เป็นต้น

การพยายามรวมกลุ่มของคนจีนนั้น แท้ที่จริงมีมาก่อนยุคตลาดมืดแล้ว คือ มีมาตั้งแต่ยุคแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน แต่ช่วงแรกเป็นเพียงการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเอง เช่นในเรื่องการเผาศพ การฝังศพของคนจีน การให้ลูกหลานจีนมีโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือ เป็นต้น แต่เมื่อบริบทเปลี่ยนแปลงไป มีการขยายตัวทางการค้ามากขึ้น คนจีนเหล่านี้จึงพยายามสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มให้เป็นกลุ่มชาวจีนที่มีน้ำใจ คอยช่วยเหลือสังคม ซึ่งจะเอื้อให้ชาวจีนได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำในสังคมแม่สอด

การหมั่นเขียนตำแหน่งผู้นำหรือประธานภายในองค์กรชาวจีนนั้น มาจากบทบาททางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ถ้าช่วงใดกลุ่มคนหรือตระกูลใดมีบทบาทนำทางเศรษฐกิจมาก ก็จะได้รับมอบหมายให้มีบทบาทนำในองค์กรหรือมูลนิธิด้วย ซึ่งมีธรรมเนียมให้ผู้นำมูลนิธิบริจาคเงินหลายล้านบาทต่อครั้ง เพื่อนำเงินมาใช้ในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มตนและสร้างกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของพ่อค้าจีน ซึ่งภาพลักษณ์ที่กลุ่มพ่อค้าจีนเหล่านี้พยายามแสดงออกให้สังคมยอมรับนั้นคือการทำให้เห็นว่านอกจากคนจีนแม่สอดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีมาอยู่แล้ว ยังเป็นกลุ่มคนที่มีน้ำใจ คอยช่วยเหลือเมื่อชาวแม่สอดประสบปัญหาต่างๆ เช่น บริจาคสิ่งของเมื่อเกิดไฟไหม้หรือน้ำท่วม สร้างโรงเรียนให้เด็กๆ ทุกชาติพันธุ์ได้เรียนหนังสือ บริจาคเงินให้โรงพยาบาล ออกเงินจำนวนมากในการจัดกิจกรรมตามประเพณีของแม่สอด ฯลฯ ซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้จะปรากฏในสื่อมวลชนทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศรวมทั้งการไปงานเปิดกิจการหลายๆ อย่างในแม่สอดที่ทำให้คนทั่วไปรับรู้ว่าการค้าของเมืองแม่สอดเจริญรุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆ โดยมีกลุ่มคนจีนเป็นผู้มีบทบาทนำ

นับตั้งแต่ปลาย 2540 เป็นต้นมา สถานการณ์ต่างๆ ที่แวดล้อมแม่สอดได้เปลี่ยนแปลงอย่างมากอีกครั้งหนึ่ง เพราะรัฐบาลพม่าดำเนินนโยบายผ่อนคลายทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้ประเทศตะวันตกและสหประชาชาติยกเลิกการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจแก่พม่า ซึ่งหลังจากมีการยกเลิกการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจนี้รัฐบาลพม่าก็ได้เปิดประตูทางการค้ากับนานาประเทศมากขึ้น แตกต่างจากช่วงก่อนหน้านี้ซึ่งแม้ว่ารัฐบาลพม่าจะเปิดประเทศแต่ส่วนใหญ่แล้วก็จะดำเนินการค้ากับประเทศไทยเป็นหลักแต่เมื่อมีการเปิดประเทศอย่างเต็มที่พร้อมกับประกาศว่าประเทศพม่าจะก้าวไปสู่ระบอบ

ประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งจึงทำให้มีกลุ่มทุนจากภายนอกเริ่มเข้ามาแข่งขันกับพ่อค้าเงินแม่สอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้ากับตลาดอย่างกึ่ง

พ่อค้าเงินแม่สอดนั้นจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มพ่อค้าพม่าทางเมียวดี กล่าวคือแม่สอดกับเมียวดีเติบโตอย่างสัมพันธ์กัน เพราะสินค้าจากแม่สอดถูกส่งไปเมียวดี และสินค้าจากเมียวดีก็ถูกส่งมาประเทศไทยผ่านพ่อค้าแม่สอด พ่อค้าสองเมืองนี้ทำการค้าระหว่างกันจนแม่สอดและเมียวดีเป็นเสมือนเมืองแฝด ถ้าการค้าของแม่สอดเจริญขึ้นการค้าของเมียวดีก็เจริญขึ้นด้วย ขณะเดียวกันพ่อค้าเงินแม่สอดก็มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับอย่างกึ่ง เพราะอย่างกึ่งเป็นตลาดใหญ่ที่สุดของพม่าที่กระจายสินค้าไปยังเมืองต่างๆในพม่า ด้วยเหตุนี้เมื่อตลาดอย่างกึ่งมีกลุ่มทุนอื่นๆเข้ามาลงทุน ทั้งจากญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม ยุโรป อินเดีย จีน จึงมีผลทำให้อย่างกึ่งได้รับสินค้าจากโรงงานของกลุ่มทุนจากประเทศต่างๆ เหล่านี้และต้องการสินค้าจากประเทศไทยน้อยลง พ่อค้าเงินแม่สอดและเมียวดีย่อมถูกแย่งตลาด แย่งพื้นที่ทางเศรษฐกิจดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่กลุ่มชาวจีนแม่สอดจะต้องเร่งสร้างอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดให้เป็น “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” ขึ้นมา เพื่อจูงใจรัฐบาลให้ลงทุนพัฒนาแม่สอดให้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อดึงดูดนักลงทุนจากประเทศต่างๆ เข้ามาลงทุนในแม่สอด และพ่อค้าเงินแม่สอดก็จะสามารถส่งสินค้าเข้าสู่ประเทศพม่าแข่งกับอย่างกึ่ง พร้อมๆ กับมีโอกาสขยายการลงทุนของตนเองไปสู่ธุรกิจอื่นๆ ต่อไป โดยอาศัยความร่วมมือในด้านโครงสร้างพื้นฐานและอภิสถิตีต่างๆ ที่พ่อค้าหรือนายทุนจีนจะได้รับจากการที่แม่สอดมีฐานะเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น การส่งเสริมการลงทุนโดยให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การลดหย่อนภาษีอากร เป็นต้น

การสร้างอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดให้เป็น “พื้นที่ทางเศรษฐกิจ” มีส่วนอย่างสำคัญในการช่วยเกื้อหนุนให้แม่สอดได้รับการคัดเลือกให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ แม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในแม่สอดก็มีความพยายามสร้างอัตลักษณ์ของเมืองแม่สอดแบบต่างๆ ขึ้นมาด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสร้างอัตลักษณ์เมืองชายแดนแม่สอดที่เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยมาแต่โบราณ ทั้งนี้โดยอาศัยเรื่องเล่าต่างๆ เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรบุรุษ อาทิ ขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรี, เจ้าพ่อพระวอทหารกะเหรี่ยงที่จงรักภักดีต่อชาติไทย, เรื่องสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ล้วนแต่มีโครงเรื่องที่เห็นว่าเมืองแม่สอดมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทย ซึ่งกลุ่มชาวจีนเองได้เข้ามามีส่วนร่วมในอัตลักษณ์เหล่านี้ด้วย เช่นการเข้าร่วมพิธีเปิดศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช, การเข้าร่วมพิธีในศาลสมเด็จพระเจ้าพ่อพระวอ อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์เหล่านี้ยังคงไม่เพียงพอในการที่จะทำให้เหล่าพ่อค้าเงินสามารถบรรลุเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ที่กลุ่มคนจีนแม่สอดจึงจำเป็นต้องเร่งสร้างอัตลักษณ์เมืองแม่สอดที่เอื้อต่อความมั่นคงการความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นมา โดยดำเนินการต่างๆ ผ่านองค์กรที่รัฐบาลและสังคมยอมรับ คือหอการค้าจังหวัดตาก เช่น การจัดประชุมทางวิชาการของหอการค้าจังหวัดตาก, การผลักดันข้อเสนอต่างๆ ของหอการค้าจังหวัดตากเกี่ยวกับ

การแก้ปัญหาและการพัฒนาเศรษฐกิจแม่สอดต่อรัฐบาล, การจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมในนามหอการค้าจังหวัดตากเป็นต้น

การจัดประชุมทางวิชาการของหอการค้าจังหวัดตากเช่น การจัดประชุมคู่ค้า คือการจัดให้มีการเจรจาระหว่างพ่อค้าแม่สอดกับพ่อค้าในย่างกุ้ง, การอบรมให้ความรู้ทางเศรษฐกิจ, การจัดกิจกรรมร่วมกันกับหอการค้าเมียวดีที่นำพ่อค้าจากย่างกุ้งมาจัดงานในแม่สอดฯลฯ การจัดกิจกรรมวิชาการต่างๆเหล่านี้นอกจากจะเป็นการช่วยส่งเสริมการค้าทั้งของแม่สอดและเมียวดีโดยตรงแล้ว ยังมีผลในการทำให้แม่สอดมีอัตลักษณ์เป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” อย่างแท้จริงอีกด้วย

อนึ่งทางด้านหอการค้าเมียวดีซึ่งเป็นเหมือนเมืองคู่แฝดของแม่สอดนั้น มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้เมียวดีเป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” เช่นกัน ประธานหอการค้าเมียวดี คือนางมะดิงดิง เป็นนักธุรกิจสำคัญที่ทำการค้าขายแดนกับพ่อค้าจีนแม่สอดมาตั้งแต่ยุคตลาดมีดนางมะดิงดิง ยังคงรักษาไว้ซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์กับพ่อค้าจีนชายแดนเหล่านี้และทำการค้าอย่างต่อเนื่อง นางมะดิงดิงได้มีพยายามเสนอและผลักดันต่อรัฐบาลพม่าให้เมืองเมียวดีเป็นเขตการค้าเศรษฐกิจเมียวดีซึ่งต่อมารัฐบาลพม่าก็ได้อนุมัติ ในขณะที่หอการค้าจังหวัดตากเองก็ได้มีการผลักดันเขตการค้าเศรษฐกิจแม่สอดให้เป็นเมืองคู่ทางเศรษฐกิจนอกจากนี้ก็ได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดสะพานมิตรภาพไทยพม่า แห่งที่ 2 ซึ่งอยู่ระหว่างพื้นที่เขตการค้าเสรีของทั้งสองเมืองนี้ ซึ่งรัฐบาลไทยก็ได้อนุมัติเรียบร้อยแล้ว

นอกจากการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจโดยตรงแล้วกลุ่มพ่อค้าจีนในนามหอการค้าจังหวัดตากยังมีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมขึ้นร่วมกับนักธุรกิจเมียวดี เช่น การปั่นจักรยานเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีไทย-พม่า, จัดงานสงกรานต์เมียวดีซึ่งร่วมกันจัดระหว่างหอการค้าไทยและหอการค้าเมียวดี งานสงกรานต์ที่เมียวดีมีกิจกรรมหลักที่สำคัญคือ มีการจัดรดน้ำดำหัวผู้อาวุโสทั้งของไทยและของพม่า กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างภาพลักษณ์ว่าแม่สอดกับเมียวดีเป็นเมืองชายแดนที่มีแต่ความสงบสุข ไร้ซึ่งปัญหา เป็นเมืองพี่-เมืองน้อง นับเป็นภาพลักษณ์ใหม่ที่ช่วยลบภาพความเป็นศัตรูหรือเป็นคู่สงครามกันระหว่างไทยกับพม่า

บทบาทต่างๆ ของพ่อค้าจีนแม่สอดมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้แม่สอดกับเมียวดีเป็นพื้นที่แห่งมิตรภาพ มีความสงบสุข มีความสมัครสมานสามัคคีระหว่างคนหลายชาติพันธุ์ จึงนับเป็น “พื้นที่เศรษฐกิจ” ที่มีศักยภาพสูงและพร้อมที่จะเติบโตขึ้นเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญในภูมิภาคอาเซียนในอนาคตอันใกล้